

ארבעה אבות פרק ראשון בבא קמא

א) לקמן י. כח: גג;
ב) רש"ל ונתי' רש"ש;
ג) רש"ל: כולו אינן
מניייהו, ד) [שמות כח],
ה) פי' שכן דרכו לילך
ולהיזק. רש"ל, ו) [לקמן
טו.], ז) רש"ל מ"ז וע"י
רש"ל.

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה ולמאן
דלמך טו' לא איתפרש
היכא. ג"כ הוא בדף
הקודם:

רבינו הגנאל

ובולחו כי שדיית בור
בינייהו אחין ברי מקרן
כו'. מה לשור ובור שדרכן
להזיק ושמיירתן עליך אף
אני אביא האש. מה לשור
שכן יש בו רוח חיים בור
ויכתיב שאין בו רוח חיים.
מה לבור שתחלת עשייתו
לנוק שור ויכתיב וחור הדין
כו'. וכן כולו. ואלא למאי
הילכתו? פלגינורו רחמנא.
ואוקמה רבא להילכותיהו.
קרן. לחלק בין תמה
למועדת. שן ורגל. לפטורין
ברשות הרבים. בור. לרבנן
לפטור בו את הכלים. ולי'
יהודה לפטור בו את
האדם. אש. לרבנן לפטור
בו את הטמון כדבענן
למימר לקמן. לרי' יהודה

לכבוד רחמנא פסי'. שור ומצעה ומיתו אש מניייהו דכי פרכת
מה לקרן שכן כוונתו להזיק איכא למימר שן תוכיה מה לשן שיש
הנאה להזיקו קרן יוכיה ולכך דלמך מצעה זה אדם מיתו הכי כי
פרכת מה לשור שכן כוונתו להזיק תלמך צלש אדם יוכיה שאפילו

אין כוונתו להזיק חייב כדתנן [לקמן
דף כו.]. אדם מועד בין ער בין ישן
מה לאדם שכן חייב בצרעיה דברים
שור יוכיה הלך השוה שבהן שדרכן
להזיק ושמיירתן עליך אף אני אביא
אש: דבר אמר חדא מסרתי נמי לא
אסיא. ללא ראי קרן ומצעה שיש
בהן רוח חיים כהרי אש כו': ונולדו
כי שדים צור זניייהו אסיא. אי
כתיב צור וחדא מהנך אמיה כולוהו
ט [מההוא ומאידך] צלד השוה דאי
כתיב צור וקרן אמיה שן מניייהו הכי
מה צור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב
שן שדרכו לילך ולהזיק לא כל שכן מה
לצור שכן תחילת עשייתו עומד לנוק
תלמך צשן קרן יוכיה מה לקרן
שכן כוונתו להזיק צור יוכיה וחור
הדין הלך השוה שבהן שדרכן להזיק
וממוקך כו' אף אני אביא שן וכן רגל

מקרן וצור דכי פרכת מה לצור שכן תחילת עשייתו לנוק תלמך
צרגל קרן יוכיה מה לקרן שכן כוונתו להזיק צור יוכיה וכן אש מקרן
וצור ככולן תחילת הדין מה צור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב אלו
כולן שדרכן לילך ולהזיק לא כ"ש מה לצור שכן תחילת עשייתו כו'.
וכן אי כתב רחמנא צור ושן אמו כולוהו אינן נמי לצר מקרן צהאי
דינא מה צור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב רגל ואש לא כל שכן וכן
אדם מה לצור שכן תחילת עשייתו לנוק תלמך צכל אלו שן תוכיה
מה לשן שכן יש הנאה להזיקו תלמך צכל אלו צור תוכיה הלך השוה
כו' אף אני אביא כל אלו אצל קרן לא אמיה מניייהו דאיכא למיפרך
מה להלך השוה שצבור ושן שכן מועדים מתחילתן תלמך צקרן. וכן אי
כתיב צור ורגל אמיה כולוהו מהא דינא דצור לצר מקרן דכי פרכת
מה לצור שכן תחילת עשייתו לנוק תלמך צשן ואש ואדם רגל יוכיה
מה לרגל שכן היקו מניזי דכל שעה היא מהלכת תלמך צכל אלו צור
יוכיה וחור הדין הלך השוה כו' אף אני אביא כל אלו אצל קרן לא
אמיה דמה להלך השוה שבהן שמועדין מתחילתן תלמך צקרן. וכן אי
כתב צור ואש הוא אמו אינן צהאי דינא מצור וכי פרכת מה לצור
שכן תחילת עשייתו לנוק תלמך צרגל ושן ואדם אש תוכיה מה לאש
שכן מועדת לאכול בין שראוי לה בין שאינו ראוי לה כגון עלים כלים
ואצנים תלמך צשן שאינה מועדת אלא לדבר הראוי לה צור יוכיה
שאינו מועד אלא לדבר הראוי לה דבר שאינו ראוי לה מאי ניהו אדם
דכתיב ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים [לקמן כח:] דלם
נפל צבור אדם וכלים פטור בעל הצור הלך השוה שבהן כו' אף
אני אביא שן ואמו אדם ורגל צפלגי דינא דכי אמרת אש תוכיה
ליכא למיפרך מה לאש מידי אצל קרן לא אמיה דמה להלך השוה
צבור ואש שכן מועדים מתחילתן. ולהכי נקט רבא צור דמהו מאידך
לא מניזי למימר כי שדית חד זניייהו אמו כולוהו מההוא ומחד מאידך
דהא מכל תרי מניייהו לא הוה אמו לא קרן ולא צור קרן מאש
ורגל ושן ואדם לא דמה לכולוהו שכן מועדין מתחילתן וצור נמי
לא אמיה דמה לכולוהו שכן דרכן לילך ולהזיק. ואי קשיא לך לימא
כי שדית קרן זניייהו אי נקט קרן איכא תרי דלא אמיה מינה ומחד
מאידך דאי נקט או רגל או שן או אדם צהדי קרן לא אמיה אש
מניייהו דפרכינן מה להלך השוה שבהן שיש צהס רוח חיים וכן צור
נמי לא אמיה מניייהו ואי נקט אש צהדי קרן לא אמיה שן וצור
מניייהו דכי פרכינן מה לאש שכן אוכלת אפילו דבר שאין ראוי לה
כגון כלים תלמך צשן דפטור על הכלים כדתנן צמתנינן [לקמן יט:] ליכא
למימר קרן יוכיה וצור נמי לא אמיה מניייהו שכן דרכן לילך ולהזיק
מה שאין כן צבור: ולמאן דאמר כו'. לא איתפרש [וא] היכא:

להלכותיהו. למה שיש צוה מה שאין צוה: לפטורין צרשות הרבים. דכתיב צהו [שמות כב] וצער צשדה אחר דלא חייבין אלא צרשות הניזוק;
פלוגתא דרבי יהודה ורבנן לקמן צשילהי פרק שור שנגח את הפרה [גג:]. ודרשה צבור נראה צעיני דכדי נסיב לה דהא צור איצטריכא ליה
למיכתב דהא מכל תרי מניייהו לא נפק דכולוהו דרכן לילך ולהזיק לצר מצור אלא אידי דרשי להלכות האחרים נקט לה נמי: לפטור
צו אש האדם. כדדרשינן [לקמן כח:] שור ולא אדם: אדם. להכי כתביה רחמנא: לחייבו צארעיה דברים. זער ריפוי צבת וצושת משא"כ צכל
הני: לפטור צו אש הטמון. שאם היו צגדים טמונים צגדיש פטור המצעיר דכתיב ציה [שמות כב] או הקמה ודרשינן צשילהי הכונס
לאן לדיד [לקמן דף טו.]. מה קמה צגלוי אף כל גלוי לאפוקי טמון דלא מה שאין כן צשור וצור ומצעה ורבי יהודה קא פליג התם:
לאמיה

כי שדית בור בינייהו אתיה בולחו. מה שפי' הקונטרס דשן אמיה
מצור ואש דכי פרכת מה לאש שכן מועדת לאכול בין ראוי
לה בין שאין ראוי לה תלמך צשן שאין מועדת לאכול אלא צראוי
לה וקשה דלא אשכתן שאינו ראוי צשן דלם אכלה דבר שאין ראוי
לה לא הוה תולדה דשן אלא תולדה
דקרן כיון דאין הנאה להזיקה ואי
משכתת צשום ענין ילף מאש
דמתחייב אף צאין ראוי ונראה דשן
נמי אמיה צפלגא דינא או מאש
לחודיה ומניה י"ל לפירוש הקונטרס
דשפיר פרכינן פירכא דלא שייכא צשן
דכהאי גוונא פריך צהחובל [לקמן
דף פח.]. גבי עזר ואשה מה לאשה
שכן אינה צמילה אף מה שפירש צור
יוכיה שאין מועד לדבר שאין ראוי לו
אלא ממייתה ולא ממוקין ועוד אטו
משום דפטור אדם חשבו אין ראוי
והלא צלש נמי פטור טמון ועוד דלקמן
[דף טו.]. גבי חומר צשור מצבור אין
מואל לרבי יהודה דמתחייב על נזקי
כלים צבור אין ראוי צצור והא
משכתת ליה אדם אלא נראה דלדם

נמי חשבו ראוי לצור דלראוי למוות צהצלא אצל כלים חשיב ליה לקמן
אין ראוי דלא מוקא לכו הצלא ואע"פ דכלים חדתי מפקעי צהצלא
דלמך צסוף פרק הפרה לקמן [דף נד.]. מ"מ יש כלים שאין מתקלקלים
צהצלא וא"ת והיכי אמיה אש מצור וחד מאינן מה לאינן שכן אין כח
אחר מעורב צו תלמך צלש דכח אחר מעורב צו דהוי קולא מדפריך
צסמוך גבי אצנו וסכיננו ומשאו מה לצור שכן אין כח אחר מעורב
צו י"ל דצור שנגעה צלא כח אחר חמור מאצנו וסכיננו צלא היקו
צהליכתן אלא צצתה דינייהו ולא נעשו צור אלא ע"י כח אחר אצל
אש שהולך ומזיק צהליכתו ע"י כח אחר חמור מצור שאין הולך
ומזיק אלא צמקומו והא דקאמר צסמוך אש תוכיה שכן כח אחר
מעורב צו חייב ה"פ אע"ג דכח אחר מעורב צו וחסדי ליה כהילוי
צעלמו עושה את הכל וחייב משום חיצוי ה"נ אע"ג דכח אחר מעורב
צו חשודים כהילוי צעלמו עושה את הצור הזה צלא כח אחר אי נמי
היינו דפריך מה לאש שכן כח אחר מעורב צו דידיה ט חמור יומר
שע"י זה הולך ומזיק למרחוק מה שאין כן צאצנו וסכיננו ומשאו וא"ת
והיכי אמו כולוהו מאש וצור מה לאש וצור שכן מעשיו גרמו לו
כדמפרש לקמן גבי צור המתנגגל ואש נמי מעשיו גרמו לו שהדליק
האש וי"ל דלא חשיב אש מעשיו גרמו לו כיון שהרוח מסייעו וא"ת
מצור ואדם נמי היכי אמו מה לצור ואדם שכן מעשיו גרמו לו וי"ל
דלמו מצור ואדם ישן או נופל מן הגג צרוח שאינה מנייהו דחייב
כדלמך לקמן צסוף פרק שני [דף טז.]. וא"ת מצור ורגל היכי אמיה
מה לצור ורגל שכן היקו מניזי דלקמן שחיבין צור היקו מניזי וי"ל
דאין צור היקו מניזי טפי מאחרים ולא קאמר לקמן הכי אלא להזכיר
חומרא אחת ששוה צצור וכותל ואילן: ש"ב מועדין וכו'. אין
לפרש שמשלמין נוק שלם דלם כן קרן נמי אמיה כיון דלא כתיב אלא
מפרש ר"מ דמועדין מתחילתן היינו שדרכן להזיק משא"כ צקרן דסתם
שוורים צצוקת שימור קיימי למ"ד פלגא דניוקא קנסא ולמ"ד אדרבה
קרן עדיפא היינו למ"ד פלגא ניוקא ממונא שדרכו להזיק ולא קיימי
צצוקת שימור ולא כמו שפירש הקונטרס דלא איתפרש היכא:
ט [ג] אהלכותיהו. הוה מניזי למימר דכולוהו איצטריך למיכתב
דאי לא כתיב אלא הוה נפקא מחד מהנך
וצור הוה פטרי צהו כלים ואי יליף מחד מהנך ומאש הוה פטרי צהו
טמון ומתני' לא קתני אלא להגדיל תורה ויאדיר: ב"ר אצפור בו
את הבריים. אגב אורחיה נקטייה דצור לא אמיה מכולוהו:
אש אצפור בו את הטמון. הוה מניזי למימר לחייב צו את הכלים דלש
לא אמיה מצעלי חיים אלא מחד מניייהו וצור דפטור צו את הכלים:
אי

לו א מיי' פ"ב מהלכות
מוקי ממון הלכה א
סמג עשין פט טו"ש"ע ח"מ
ס' שפט סעף ו':
לח ב מיי' שם פ"א הלכה
ה סמג שם טו"ש"ע
שם סעף צ וסעף ט:
לג ג מיי' שם הלכה ח
טור ש"ע שם סעף
טו:
ב ד ד מיי' שם פ"ג
הלכה א סמג שם טור
ש"ע ח"מ ס' מי סעף
כא:
בא ד מיי' פ"א מהל'
חובל ומזיק הלכה א
סמג עשין ע טו"ש"ע ח"מ
ס' תנ' סעף צ:
בב ז מיי' פ"ד מהל'
מוקי ממון הלכה ח
סמג עשין פט טו"ש"ע ח"מ
ס' תנ' סעף יג:

ארבעה אבות פרק ראשון בבא קמא

(א) נעיל ג: לקמן כח: לא:
מח: (ב) לקמן יט: א:
א נקודשין ה: כח: וי"ג:
(ד) לקמן ג: (ה) וישע:
מח"א, (ו) ידן ג: ד"ה
משורר, (ז) ז"ל דפריש, (ח)
(ט) ז"ל המגלגל, (י) וישע
במסופות ד"ה שר, (יא) ז"ל
מקי,

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מה לבור שכן
שלא ברשות דאפי' עשאו
ברשות ע"י לקמן כח ע"כ
מופ' ד"ה ה"מ:

מוסף רש"י

כולם מבור למדנו. כל
תקלה בור הוא ואפי' דלא
הפקי (וע"כ ב). כל אלו
שאמרו. המניח מותרין
לקלקל כרה"י, ואלו הן
פותרין ביבוחיהן. לקלה
שופקן עלהן כרה"י, ו'
צב ליער תקלה שופקן
של מי שמעם הית לה"ר
(לקמן ל).

רבינו הגאון

לאיתויי ליחכה נירו
וסכסכה אבנו. ס"ס הצד
השורה שבהן בור. לאיתויי
מאי, אמ' אביי לאיתויי
אבנו וסכנו ומשאו
שהניחן בראש הגג ונפלו
ברוח מצויה והזיקו בתר
דניחיה. אבל בהדי קאזולי
נזקי לא איצטרכא ליה
דניחיה אש, אלא אפי' בתר
דניחיה. רבא אמר לאיתויי
בור המתגלגל כו'. רב
דאדא בר אהבה אמ'
לאיתויי הא דתיניא כל
אלו שאמרו פותרין
ביבוחיהן וגורפיין
מערותיהן בימות החמה
אין להן רשות, בימות
הגשמים אפי' שיש להן
רשות אם הזיקו חייב
שלם. ומקום חלוקת רב
ושמואל כבר פירשנוהו
למעלה.

לאסויי ליחכה נירו. שאם ליחכה האש חרישמו של חצירו או סכסכה
אבנו חייב. בצבנים שייך לשון סכסוך שלא נשרפו לגמרי אלא
סכסכה ונדבקה האש בהן וסכסכה מעט כדלמרינן (חולין דף י"ד):
גבי פגימת סכין מסוכסכת מרוח אחת שלא נפגמה מצ' לדדין לגמרי.

לאיתויי ליחכה נירו וסכסכה אבנו: הצד
השורה שבהן: לאיתויי מאי אמר אביי בלאיתויי
אבנו סבינו ומשאו שהניחון בראש גגו ונפלו
ברוח מצויה והזיקו היכי דמי אי בהדי דקא
אזלי קא מזקי היינו אש מאי שנא אש דכה
אחר מעורב בו וממונגד ושמירתו עליך הני גמי
כה אחר מעורב בהן וממונגד ושמירתו עליך
ואלא בתר דניחיה אי דאפקרינהו בין לרב
בין לשמואל היינו בור מאי שנא בור שכן
תחילת עשייתו לנזק וממונגד ושמירתו עליך
הני גמי תחילת עשייתו לנזק וממונגד ושמירתו
עליך אלא דלא אפקרינהו לשמואל (דאמר
יכולם מבורו למדנו היינו בור לעולם
דאפקרינהו ולא דמו לבור מה לבור שכן אין
כה אחר מעורב בו תאמר בהני שכח אחר
מעורב בהן אש תוכיח מה לאש שכן דרכו
לייך ולהזיק בור תוכיח וחזר הדין רבא אמר
לאיתויי יבור' המתגלגל ברגלי אדם וברגלי
בהמה ה"ד אי דאפקרינהו בין לרב בין
לשמואל היינו בור מאי שנא בור שכן תחילת
עשייתו לנזק ושמירתו עליך הני גמי תחילת
עשייתו לנזק ושמירתו עליך אלא דלא
אפקרינהו לשמואל דאמר כולם מבורו למדנו
היינו בור לעולם דאפקרינהו ולא דמי לבור
מה לבור שכן מעשיו גרמו לו תאמר בהני
שאין מעשיו גרמו לו שור יוכיח מה לשור
שכן דרכו לייך ולהזיק בור תוכיח ויחזר הדין
לא ראי זה כראי זה רב אדא בר אהבה אמר
לאיתויי הא דתיניא (ב) כל אלו שאמרו פותרין
ביבוחיהן וגורפיין מערותיהן בימות החמה
אין להם רשות בימות הגשמים יש להם רשות
אע"פ שברשות אם הזיקו חייבים לשלם היכי
דמי אי בהדי דקאזולי מזקי כחו הוא אלא
בתר דניחיה היכי דמי אי דאפקרינהו בין
לרב בין לשמואל היינו בור מ"ש בור
דתחילת עשייתו לנזק וממונגד ושמירתו
עליך הני גמי תחילת עשייתו לנזק וממונגד
ושמירתו עליך אלא דלא אפקרינהו לשמואל
דאמר כולם מבורו למדנו היינו בור
לעולם דאפקרינהו ולא דמי לבור מה לבור
שכן שלא ברשות תאמר בהני דברשות
שור

אי רב דאמר ב'. לא גרסינן כדפירשנו לעיל: **מה** לבור שכן
אין כה אחר מעורב בו. למאי (ד) דפריך ללא חשיב אש מעשיו
גרמו לו לפי שהרוח מסייע לו ה"מ למפרך הכא מה לבור שכן
מעשיו גרמו לו תאמר בצבנו וסכינו אלא לפי דפירכא שכן אין כה
אחר מעורב בו חשיב טפי דהשתא
ליכא למימר שור יוכיח אלא אש
גרידא ולקמן גבי צור המתגלגל פריך
מה לבור שכן מעשיו גרמו לו ללא
שייך התם שכן אין כה אחר מעורב
בו דהיכי נימא תאמר צור המתגלגל
שכן כה אחר מעורב בו דמשמע ללא
הו צור אלא על ידי כה אחר וזה
אינו שהרי נעשה צור צלא כה אחר
משמיעו כרה"ר: **לאיתויי** בור
המתגלגל. בכל הספרים כתוב אי
צבדי דקא אזלי קמוקי כחו הוא
ופירש הקונטרס ללא גסם ליה
וטעמא משום דלמרינן לקמן בהנניח
(דף טו): אין דרכן של בני אדם
להצטונן צדריס ובעל התקלה גמי
אין לחייבו מטעם אדם המזיק אלא
משום דחשיב כרוח מלגיה והו אשו
ואין למוחקו צבציל קך דלענין כדי
שלא ילכו כ"כ בחוקן שיתמו ויזיקו
דרכו להצטונן שפיר ולהכי פריך כחו
הוא ויתחייב המתגלגל הכל ולא צעל
התקלה ואע"ג דלגבי כלב שנטל
המכרה והלך לגדיש כו' (לקמן ד' טא):
ופריך בגמרא (ד' טג.) וליחייב צעל
הגחלת נמי שהוא צעל התקלה היינו
משום דכלב לאו צר דעה הוא אכל
הכא (י) המקלקל צר דעה הוא מדע
דאם הדליק אש וצא אחר ושרף טלית
חצירו או חפר צור וצא אחר ודחף
שור חצירו למוכו אין סברא שיתחייב
צעל הצור או צעל האש והמתגלגל
צרגלי צהמה אס הזיק צבדי דאזולי
יתחייבו צניהם צעל הצהמה וצעל
התקלה והא דלמרינן לקמן שפרק
הפרה (ד' נג.) שור ואלס שדממע
לצור לענין נזקין כולן חייבין דמשמע
אפילו צעל הצור כריך לומר דמיידי
אדם צלא כוונה דכיון דאין כוונה
כלל חייב צעל הצור כמו האדם והא
דלמרינן (סג) לענין ד' דברים ודמי
ולדות אדם חייב הא ד' דברים
היינו נזק לער וריפוי וצבת אכל
צושמ אין חייב עד שיתכוין כדלמרינן
בסחובל (לקמן ד' סג.) ולא הו
כארצעה דברים דלעיל דהתם לא
חשיב נזק והא דלמרינן (לקמן נג.)
לענין כופר ושלשים של צבד שור
חייב ז"ל דהיינו דוקא כוונה אע"ג

מד א מיי פ"ד מהל'
מקי ממון הלכה ח
סמג עשין סט טו"ע ח"מ
סי' תיח סעף ב:
מה ב ג מיי פ"ג
מהלכות מקי ממון
הלכה ב ג סמג עשין ע
טו"ע ח"מ סי' תיח סעף
א:
מד ד מיי שם טור ש"ע
שם סעף ג:
מה ה מיי שם הלכה יג
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' תיח סעף ב:

צימות החמה אין להם רשות. מפני שהרמז נאה והוא מקלקלו אכל צימות
הגשמים שהרמזות מלוכלכות יש להן רשות: **ואע"פ שברשות.** ז"ד
משליכין אס הזיקו חייבין: כחו הוא. והיינו אדם ותנא ליה צימותיהן:

תנא שור לרגלו היכי קאמר שור יוכיח דברשות חייב והא רגל לא מייחייב אלא ברשות הזיק וחס אין לו רשות וי"ל כגון שהלך כרה"ר והתמז
והזיק כרה"י דחייב כדלמרינן לקמן (דף יט.) (שייך לע"כ) ה"ג **הבורח** והא ייז שנתפדו לרשות הרבים והזיקו פטור מרשעים. וכן כתוב
בספרים של רש"י וכן בספר רב אלפס וכן עיקר אכל אותם דכתוב צהו חייב לשלם לא נהירא דכיון דצבאלא הזהירו חייב לא יתכן להקל
עליו לפוטרו ממה שמוהירין אותו ולסתור: **אי** דאפקרינהו בין לרב בין לשמואל היינו בור. וא"ת והא משמע לקמן בהנניח (ד' טג.)
דלכ"ע המפקיר נזקין לאחר נפילת אונס דפטור והאי נמי אונס הוא דצבנני ונטיעה שעשה לא פשע כלום וי"ל כיון שהזהירו לקן ולסתור
שלא יזיקו ועבר הזמן הו פושע והו כמפקיר (י) נכסיו לאחר נפילת פשיעה:

ללא הו דומיא דאדם דצבאלא כוונה ליכא כופר ושלשים של צבד
כדאי' צבילהי שור שנגח ד' וה' (לקמן ד' מג.): **מה** לבור שכן שלא
ברשות. *דלפילו עשאו ברשות ואח"כ הפקיר כיון שהפקיר היינו
שלא ברשות: **תאמר** בהני דברשות שור יוכיח. וא"ת למ"ד
תנא שור לרגלו היכי קאמר שור יוכיח דברשות חייב והא רגל לא מייחייב אלא ברשות הזיק וחס אין לו רשות וי"ל כגון שהלך כרה"ר והתמז
והזיק כרה"י דחייב כדלמרינן לקמן (דף יט.) (שייך לע"כ) ה"ג **הבורח** והא ייז שנתפדו לרשות הרבים והזיקו פטור מרשעים. וכן כתוב
בספרים של רש"י וכן בספר רב אלפס וכן עיקר אכל אותם דכתוב צהו חייב לשלם לא נהירא דכיון דצבאלא הזהירו חייב לא יתכן להקל
עליו לפוטרו ממה שמוהירין אותו ולסתור: **אי** דאפקרינהו בין לרב בין לשמואל היינו בור. וא"ת והא משמע לקמן בהנניח (ד' טג.)
דלכ"ע המפקיר נזקין לאחר נפילת אונס דפטור והאי נמי אונס הוא דצבנני ונטיעה שעשה לא פשע כלום וי"ל כיון שהזהירו לקן ולסתור
שלא יזיקו ועבר הזמן הו פושע והו כמפקיר (י) נכסיו לאחר נפילת פשיעה:

היינו בור. לכאורה נראה דמיידי כשהזיקו כותל ואילן צשעת נפילה גופה ואפי' מלמה ליה לצור מדלא קאמר הכא אי צבדי דקאזולי
קמוקי היינו אש ועוד דאי צהיק דלאחר נפילה מיידי אמאי פטור מלשלם הלא כיון שנפלו מיד היה לו לסלקן ועוד דא"כ לא היה
ליה למימני לקן ולסתור אלא נתנו לו זמן לפנותו ולסלקן כיון דצהיק דלאחר נפילה איירי אע"ג דצור אין הולך להזיק ואלו הולכים ומזיקין
יש לנו ללמד מבור דעדיף הו דיהו שהולכים ומזיקין מבור שאינו הולך ומזיק אלא מזיק במקומו ונראה דצהיק דלאחר נפילה
נמי

ארבעה אבות פרק ראשון בבא קמא

נמי מני איירי ופטור מלשלם וכגון שלא נודע לבעליו שנפלו או ידעו ולא יכלו לסלקו כל כך מהר והא דלא קמני נתנו לו זמן לסלקו ולפנותו משום דבהיק נפילה גופה נמי מיירי ונתנו לו זמן לקוף ולסחור ולפנותו קאמר והשתא אחי שפיר דמדמה ליה לצור טפי מלשם ואף על גב דבשעת נפילה יש לדמותו לאש כמו לצור דמאש חלוק במה שאין כח אחר מעורב בו ומצור חלוק במה שאין מחילת עשייתו לנוק אלא לכך דימה אותו לצור משום דבהיק דלאחר נפילה אין לדמותו כלל לאש אלא לצור:

חב חייב מיבעי ליה בשאר דוכתין לא דייק הכי כגון חזין לאדם אלא צפוני ותופס לצי"ח במקום שחב לאחרי (ט) דהתם לא שייך לשון חיוב אלא לשון חובה: **ורבי ישמעאל אבא שמינה** פירוט בשלמא אכל שמינה משלם שמינה אי נמי ה"פ כיון דבשמינה אין משלם אלא שמינה כמו שהיק ולא קנסין ליה לשלם יותר ממה שהיק א"כ כשאלכ כחושה נמי לא לקנסיה לשלם יותר ממה שהיק לשלם שמינה וא"ת אמאי טעי טפי בדברי ר' ישמעאל לומר שאם אכל כחושה משלם שמינה יותר מדברי ר' עקיבא דלמא רבי עקיבא קאמר נמי שאם אכל ערוגה כחושה משלם ערוגה שמינה שצדמותו וי"ל לפיכך טעה בדברי רבי ישמעאל טפי משום דקאמר רבי עקיבא לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין משמע מר' ישמעאל שצד הכתוב לחייב יותר ממה שהיק כגון דאם אכל כחושה משלם שמינה:

בגון שהיתה עדיית דניוק כויבורית דמויק ואיכא לא מני למימר דכ"ע מודו דאין משלם אלא עדיית שיש לו ואין לרזי לקנות כדאמרין לקמן (ד' ז'): אין לו אלא יצוירית כולם גוצין מן היצוירית ומיהו אי צל עולם הן שמיני המ"ל כגון דיצוירית דמויק כעדיית דעלמא דלר' עקיבא גוצין מן היצוירית ולר' ישמעאל יהיב ליה מעדיית דניוק ואפילו למ"ד צשלו הן שמיני המ"ל דלית ליה למיך כעדיית דניוק דלמ"ד כסף או מיטב ישלם כסף לרבי ישמעאל ולר' עקיבא לא ישלם אלא ממיטב שלו: **ישור רעהו בו** תימה ולוקמה צין ורגל שהיק את ההקדש דהתם לא כתיב רעהו ומקין ליכא למילף דאינה מועדת מתחילתה וצגורה שיה דתחת מניה ישלם כסף נמי לא ילפינן דלא נתקבלה אלא לענין תשלומי מיטב דאי לכל מיני לפיטרו כולהו מטומון וצרה"ר וכלים ופסולי המוקדשין וי"ל דכולהו נוקין פטורין בהקדש כדמוכח צירושלמי צריש הניזקין דקאמר התם במה אן קיימין אי צהכשר נוקין הא תיניא שור רעהו ולא שור של הקדש ואי צנוקין גופו הא תני רבי חייא אלא להדיוט ואין נוקין לגבוה אלא צאומר הרי עלי מנה לצדק הבית משמע דלא משכחת נוקין

שור יומיה שצרות צ"ד הוא מהלך צרה"ר שהרי כל אדם יש לו רשות בכך ואם הויק חייב אף אני אציה כו' והיינו הלך השוה דמתני': נתנו לו זמן. צ"ד: מאי שנא צור שכן הויקו מלוי שדרך שנופלין שם בהמות. ואי קשיא הא מילתא דאמרן לעיל [ג.] דרגל הויקה מלוי ולא צור לאו פירכא היא דצור הויקו

מלוי אכל אינו מלוי כ"כ כי רגל שכל שעה היא מהלכת: **פחילם** ציין הכותל ונטיעת האילן לא היה לנוק: **מיטב שדוה של ניזוק** שאם אכלה ערוגה צדקהו שמיני ערוגה משוחרת של ניזוק כמה יפה עכשיו עם פירוטיה וכמה תהא יפה בלא פירות ונתן לו: לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העדיית. של מויק דשמיני ערוגה של ניזוק לפי מה שהיא ואם מויק צל ליתן לו קרקע צדמי נוקו ונתן לו מיטב שדומי שיה אומן דמיס: וקל וחומר להקדש. מפרש לקמן: וקפרידן ורבי ישמעאל אכל ערוגה שמינה. ודאי דין הוא דלשלם שמינה: אכל כחושה. מי משלם שמינה צתמיה: צין הערוגות. ויש שס ערוגות שמינות וטעונות פירות הרבה וכחושות וטעונות מעט ולא ידעינן דך ערוגה הנאכלת מהי ניהו: **השתא משום דלא ידעינן משלם שמינה** צתמיה. הא ניזוק הוא מניחא מתצירו ועליו הראייה: ה"ג אלא אמר רב אחא צר יעקב מודה רבי ישמעאל דלא משלם אלא דמי ערוגה לפי מה שהיא וצדקה פליג כגון שהיתה עדיית דניוק כויבורית דמויק רבי ישמעאל סבר דצניוק שיימינן דהא דכתיב צקרא שיסלם לו צדמי נוקו מקרקע מיטב אשדות דניזוק קאי ומשלם ליה מויק דמי נוקו קרקע מויבורית שלו צשוה נוקו שהרי הוא כמיטב שדוה של ניזוק: **ורבי עקיבא סבר דמויק שיימינן** למיטב דקרא ליהיב ליה מעדיית דלידיה: **נאמר שדה למטה** ונאמר שדה למעלה. וצער צדקה אחר': **אף שדה האמור למטה של ניזוק**. והכי קאמר קרא שאם יש למויק קרקע הוומה לעדיית דניזוק ישלם לו הימנה שיעור דמי נוקו: **מיטב שדוה של האין דקא משלם** דהיינו שדה של מויק ולא אחי גורה שיה ועקר ליה לקרא: **ואהני קרא** דמשמע מיטב דהאין דקא משלם: **משלם ליה ממיטב ידיה** הואיל וצוירית שלו לא הווא כעדיית דניזוק: **שור רעהו אמר רחמנא ולא שור הקדש** דאם נגח שור של הקדש פטור והוא הדין לכל שאר נוקין שאם מויק את ההקדש פטור. לישנא אחרינא להכי נקט שור הקדש ולא מוקי לה צלכילת צתממו שדה הקדש משום דלא משכחת לה דאי שדה חרס לכהניס הוי וכשדה הדיוט דמי וליכא למימר ק"ו להקדש ושדה הקדש נמי דהוי לנזק צדק הבית או המקדש פודהו לאלתר או מוכרין אותו לאלתר לאחר וכשיוצא ציוצל לכהניס הוי דכתיב וקרא (מ) והיה השדה צלאתו ציוצל וגו' לכהניס הוי ואי קודם

פדייה אין מעילה בקרקעות דכל המחזיר לקרקע כקרקע דמי: וצבל

(א) צ"מ ק"ו: (ג) נעי רש"י שבת קנ"ג: ד"ה קלין: (א) לקמן נ"ג גיטין מח: (א) ושא כל סוויאל, (ז) נעי מוספות ערכין טו. ד"ה הוין, (ט) דלית ליה למויק עדיית ויובורית ועדיית דניזוק לא שויה עדיית דמויק ויובורית דמויק לא שויה עדיית דניזוק כו' כ"ל שרא כעדיית דניזוק כו' כ"ל מהרנ"ש צסס ה"ר שנתא, (ו) לקמן א"ל: (ז) נשמות כ"כ, (ח) גיטין א"ל: (ט) נש"ס צ"מ י"א.

תורה אור השלם

1. כי יבער אש שדה או כרם ושלח את בעירו ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו וישלם: שמות כ"ב ד' ובי יב"ח שור אש את שור רעהו ומת וקברו את השור החי ויצא את מיטב אש המות וקצקו: שמות כ"א לה

גליון הש"ס

נ"ב אחי ג"ש. ע"י ערכין טו ע"א מוס' ד"ה ר"ל צ"ב כמויס:

רבינו הגנאל

רבינא אמר לאייתיי הא דתני הכותל והאילן שנפלו לירושל הרבים והויק פטורין. נתנו לו זמן ונפלו בתוך הזמן והויק פטור. לאחר זמן חיובי ולעולם דאפקרינהו, ולא דמו לבור אלא אתו במה הצד. וקיימי לן כרבינא דבתרא הוא. ויש אומרין בכוליהו דלא פליגי, אלא כל חד וחד דייק ומוקים. פ"ס לשלם תשלומי נוק במיטב הארץ. ת"ד מיטב שדוה שלניזוק. דברי ר' ישמעאל. ואקשי עליה אכל ערוגה שמינה משלם שמינה, אבל אם אכל ערוגה רוח ישלם שמינה. דקאמר ממיטב שלניזוק, כלומי רואין ערוגה שהיא מיטב שלניזוק ומשלם לו המויק כמותה. ופריק לעילא אינו משלם אלא כשיעור מה שאכל בלא תוספת, וכגון שהיא העירית שהיא מיטב דניזוק כויבורית (שלניזוק) [שלמזיקין]. ר' ישמעאל אומי נתן לו (הויבורית) המויק שלו) [המויק הויבורית שלו] דלגבי ניוק מיטב הוא. ואמי מאי טעמי? שדה למעלה, שני ובער בשדה אחר והיא שדה שלניזוק, ונאמי שדה למטה, מיטב שדהו. מה שדה האמור למעלה דניזוק, אף שדה האמור למטה דניזוק. ר' עקיבא אומר מיטב שדהו שלמויק וקל וחומר להקדש. ואמרי ר' עקיבא דייק מיטב שדהו, שלמשלם, והוא המויק. ר' ישמעאל אהני גזירה שוה כדאמרן. ואהני דניזוקין דקרא דאי את למויק עדיית ויובורית, ויובורית ידייה לא שוה כעדיית דניזוק משלם לו ממיטב שלו.

קרא. שדוה ישלם דמשמע דמויק לא שויה כעדיית דניזוק. וקל וחומר להקדש. וקל וחומר דניזוקין נמי קאי (ס) לא יהא אלא בעל חוב. דבגורא בעלמא דקפיל עליה מי עדיף מחוב דמתן צבטותיה, דלס דמויק ולשקל מאי דמשכח גביה כאלו לא היה ליה עדיית (ס) וקל וחומר להקדש. וקל וחומר דניזוקין לא ילפינן מוב מניה (ס).

א) לקמן ל: גיטין מט.,
ב) לקמן ט. י: יד: [ערכין
סו. א] נשמות כאל,
ד) סו"א: מטע,

תורה אור השלם

1. כי יבצר איש שדה או כרם ושלח את בעדיו ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם: שמות כב ד
2. בעל הבור ישלם כסף ושיב לבקעלו ודמות ידוה לז: שמות כא לד

הנהרות הגר"א

[א] רוב ד"ה אי כו ועד מתלה היטו כו י"ג ומנ"ס מפרש מתלה דמיהן ממש וכן פוסתא טובא ממש:

מוסף רש"י

איכא למיפרך. כלומר אפילו סבירא ליה הכי לא ילפינן הקדש מניה, דאיכא למיפרך מה לבעל חוב שהוא הדיוט שיש לו חוב להשקול צעדיה, שכן יפה כוחו בנזיקין. שכן יפה הכח כחו כגון נזיקין ונזיקין חייב בנזיקין כו. משלם נזק שגם. ודריש רעוה הכי, רעוה הוא המשלם חיי נזק, אבל להקדש נזק שגם, ולגבי הזק הקדש דריש הכי, לרעוה הוא דממיה אבל הקדש שהזיק פטור (סו. א) אי הכי. דריש כריש אוקמת ליה, מאי דוחקין דאוקמת פלוגתא דרישא צומת דניק ומיק, דלמא לגבות מן העדות דקאמר ר"ע נמי מעידי דקאמר, דהא זיבורית דמזיק כר' ישמעאל, ואמיהא לא פליג עליה אלא בק"ו להקדש, דרישמעאל לא סבירא ליה דריש בן נזיק פליג עליה דריש, מאי פליג עליה דרישא, מאי דהא בא הכתוב, דקאמר, דמשמע לא בא לך אלא לך (סו. א) ורוד. אי ר"ע קולא קאמר לגבי מזיק כתיב ישמעאל, מאי קל ורודר להקדש. דקאמר, הואיל וקולא היא היכי תני למימר וק"ו דמקילינן נמי גבי הקדש (סו. א) תניא בהדיא, דלרי עקיבא דמזיק שיימין (סו. א).

ארבעה אבות פרק ראשון בבא קמא

ובעל חוב דינו צנינונית. במס' גיטין צפרק הנזקין (ד' מה): וכי תימא קסבר ר"ע כו. אפילו הכי לא גמרינן הקדש מיניה דאיכא למיפרך מה לז"ח שכן יפה כמו בנזקין שההדיוט הוא נוטל בהזיקו מן העידיה: האמר בהקדש שהורע כמו בנזקין. ללא שקיל נזק מניד: דהניא ר"ש בן מנסיא כו.

צריש פירקין דשור שנגח [ארבעה וחמשה]: משלם נזק שלם. וקדריש ליה לרעוהו הכי שור של רעוה הוא דכי הוי מזיק תס לא משלם אלא חצי נזק אבל אי מזיק שור של הקדש משלם מזיק נזק שלם ואפילו תס וקאמר ר"ע דשקל הקדש שיעור דמי שורו מעידיה קרקעות של מזיק: דלמא דר"ע דניזק שיימין. ולא משלם ליה מזיק אלא זיבורית הואיל והוא כעבדיה דניזק דמודה ר"ע לר' ישמעאל דלמחר מיטב שדהו של ניזק ועידיה דקאמר ר"ע עידיה דניזק קאמר ולא חמי לאפלוגי עליה אלא בהקדש: ובפלוגתא דר"ש בן מנסיא ורבנן פליגי. דשמעיה ר"ע לרבי ישמעאל דלא איירי אלא בהדיוט אבל בנזקי הקדש פטור ליה ואמי ר"ע לפלוגי עליה: אי"כ מאי לא בא הכתוב. דמשמע דצקרא גופיה פליגי דלא בא הכתוב להכי אלמא בהדיוט נמי פליגי: ועוד מאי ק"ו להקדש. הואיל ומן העידיה דקאמר ר' עקיבא דניזק קאי ולאקולי אתא דיהיב ליה מזיק מניזורית מאי ק"ו להקדש גריעותא הוי ולר"ע יפה כמו דהקדש בנזקין דלמחר דאפילו הוי מזיק תס שקיל הקדש נזק שלם ונפקא ליה מרעוה: ועוד. תניא בהדיא דמן העידיה דקאמר ר"ע אמזיק קאי: ישיב. כסף ישיב לבעלו דהוה ליה למיכתב בעל הצור ישלם כסף לבעלו ישיב דכתב רחמנא למה לי הואיל וכבר כתיב ישלם לרבות כל השבות: מדעתו. אי משלם ליה מזיק עליו מדעתו דלא אטרחיה לנזק עליו צ"ד שקיל סובין אבל אם אינו רוצה המזיק לשלם נזקו לניזק אלא צ"ד דהיינו בעל כרחו אינו משלם אלא כסף: ודיקא נמי. דגבי מיטב כתיב

ברגל ולא באלס המזיק אלא בצומר הכי עלי מנה וכן משמע במתני' דתנא (לקמן דף ט.) נכסיש שאין בהם מעילה ואכולהו אבות קאי ואפילו אמזיק דלמחר למחר מצעה זה אלס והא דלמחר שמואל בהשאל (ב"מ ד' טז.) כי יאכל פרט למזיק דלא משלם חומש ומשמע הא קרן חייב היינו מדרבנן ונראה דשאר נזקין דפטירי בהקדש גמירי מקרן ומאלס ומכור לפטר צו פסולי המוקדשים וכ"ש הקדש וא"ת היכי ילפינן שן מכולהו מה לשן שיש הגאה להזיקה וי"ל דיותר ראוי להתחייב אלס המזיק צדיים ממזיק ע"י שילוח צעירה וא"ת רעוה דכתב רחמנא למה לי הא מוכי יאכל נפקא כדאי במסכת מעילה (דף טז.) מקיש רחמנא הקדש לתרומה מה תרומה כתיב כי יאכל פרט למזיק אף הקדש כל מיילי דאכילה ומזיק ליה פטור ולא דוקא מידי דאכילה כדאימא תס וי"ל דאי לאו דאשכחן דפטור מזיק הקדש לא הוה דרשינן מני יאכל פרט למזיק אלא למעט חומש לחודיה ואת"ג דכי יאכל בתרומה כתיב וסס חייב מזיק קרן דממון דכתיב הוא מ"מ מהאי קרא דכי יאכל לא נפיק אלא מקרא אחרתא דהוי כגזול חצירו ומזיקו ומיהו למ"ד (לקמן טו.) דאיכא כופר ברגל לא אחיא מכל הני דמה לקרן ואלס וצור דלא משלם כופר בפעם ראשונה ולרבי טרפון דאיית ליה (סס) כופר שלם צתם ניחא:

ורב"י עקיבא סבר דה בר' שמעון. תימה לעיל (דף טז.) כי מוקי לה עדים זוממין כר"ע ליקאי אי ר"ע ליתני תרי גוויי שור שור דאזיק שור דהדיוט ושור דאזיק שור דהקדש וי"ל דבהקדש לא קמיירי אף קשה כי נמי סבר כר"ש לפרוך מה להדיוט שכן יפה כמו בנזקי אלס ולמאי דפי' ללא דרשינן כי יאכל פרט למזיק דלא משלם כלל אלא משום דכתיב רעוה חמי שפיר אף קשה ולפרוך שכן יפה כמו בנזקי צור: ועוד מאי ק"ו להקדש. פירש הקונטרס הואיל ומן העידיה דא"ר עקיבא אמזיק קאי ולאקולא אתא דיהיב ליה מזיק

מניזורית מאי ק"ו להקדש גריעותא הוא וקשה לפי' דאין זה גריעותא אלא חומרא דר"י פוטר לגמרי מזיק את ההקדש ור"ע מחייבו ג"ש ולענין מיטב נמי חשיבות הוא דמשלם ממיתב דניזק ולא מגרוע דניזק ונראה לר"י דה"פ מאי ק"ו להקדש דלענין חייבא מזיק בהקדש לא קאמר דהא מקרא דר"ש נפקא אלא לענין מיטב קאמר ולא הוה לר"ע לאהדורי לרבי ישמעאל ק"ו להקדש כיון דרבי ישמעאל היה מודה בך אי לאו משום דפטור ליה לגמרי: ישיב רבבות שוה כסף. בפ"ק דקדושין (דף טז. טז.) דרשינן נמי הכי גבי עבד עברי ויש [שום] לריכותא (ע"ש דף ג. במסופות ד"ה בצריות): ישרם מדעתו משמע. וא"ת דצפרק הורוע (חולין ד' קל:) וסס ד"ה תנא) ישלם בעל כרחו משמע דקאמר תנא תני ישלם דברי ר' אליעזר ואת אמרת מדת חסידות שנו כאן וי"ל דתס לא קאמר אלא דלא הוי מדת חסידות אלא דין חייב ועוד אמר ר"ת דה"ק תנא תני ישלם דברי רבי אליעזר ופליגי רבנן עליה ואת דהא תנן במסכת פאה (פ"ח מ"ח) אין מחייבין אותו למכור ביתו וכלי תשמישו:

אי דאייקור ארעתא אפילו פורתא נמי לא יספדו י"ה. אף על גב שאינו מואל ליתן עליהם מאתים זוז לא יטול כלל לפי שגרם לעצמו ופשע דלא הוי ליה למיעל ולמיפק אזוזי אבל אם לא פשע אפילו שות יותר ממאתים זוז יכול לטול קודם שימכור צפחות משויין ורב אלפס מפרש צעשיר ועד מחנה היינו [א] עד שימאל סיקנה אותם לכל הפחות בחצי דמיהן וגרסינן בתר הכי אילימא דזיל ארעתא דכ"ע וידידיה נמי זל בהדידיה אפילו פורתא נמי לא ליספו אפילו הוולו כל כך שאפילו המחנה לא יתנו לו לא ליספו ליה כיון דזל ארעתא דכ"ע ושות ממאתים זוז אף לפי הוול אלא דאייקור כ"ע אפילו טובא נמי ליספו ליה פי' אפילו מואל שימנו

נא א מיי פ"ט מהל' מלוה ולוה הלכה א סוג עשין דר טו"ע ח"מ ס"י קב סעף א:
בב ב מיי פ"א מהל' מקי ממון הלכה ב ופ"ח הלכה י סג עשין ס טור ש"ע ח"מ ס"י שפט סעף ג וס"י מט סעף א:
גג ג מיי פ"ט מהלכות מתנות עניים הלכה טו טו"ע ח"מ ס"י רג סעף ג:

רבינו חננאל

ר' עקיבא אומר לא בא הכתי' אלא לגבות לנזיקין מן העידיה וקל וחומר להקדש. דסבר ליה כו' שמעו בן מנסיא. רמי ליה אביי לרבא, לר' עקיבא דקתני מיטב שדהו שלמזיק, והתניא כסף ישיב לבעלו לרבות שוה כסף. פי' ישיב כל מה משלם המזיק השבה היא. דבדרידה תלה רחמי' דכתי' ישיב. ופרקי אם בא המזיק ישלם מעצמו, כל מה שירצה משלם. ואם רוחה מלשלם ובי' גובין ומוציאין ממנו, אין גובין אלא מיטב, ודייק רב עולא מרבתי' ישלם ש"מ על כרחו. ואקשו עליה מי כתיב ישלם, אורבה ישלם מדעתו משמע. פי' מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה, אם הוולו נכסיו משום דדחיק לובונו מאכילין אותו מעשר עני עד שיעור חצי נכסיו שביקש למכור שאין דרך לוול יתר מיכן.